

**PREDLOG MODELA ZA UNAPREĐENJE
PROIZVODNJE KRAVLJEG MLEKA, JUNEĆEG I
GOVEĐEG MESA, MERKANTILNE PŠENICE,
VOĆA I VINOVE LOZE, KAO I PREDLOG ZA
PREVAZILAŽENJE PROBLEMA OKO PRODAJE
OBRADIVOG ZEMLJIŠTA STRANIM
REZIDENTIMA**

Dr Stojan Jevtić, Potpredsednik Privredne komore Srbije
Stanković Vojislav, Centar za naučnoistraživački rad i ekonomske analiza PKS

Beograd, 25. mart 2011. godine

MODEL PROIZVODNJE MLEKA

U modelu se polazi od pretpostavke da je za Srbiju optimalan¹ zapat od 600.000 krava od čega 400.000 grla tovnih krava, simentalke rase sa prosečnom mlečnosti od 2.800 litara godišnje i dominantnom proizvodnjom u Centralnoj Srbiji, kao i 200.000 grla mlečnih krava, holštajn ili istočnofrizijske rase sa prosečnom mlečnosti od 4.000 litara godišnje i dominantnom proizvodnjom u Vojvodini.

Ukupna projektovana proizvodnja mleka je:

1.120.000.000 litara mleka kod tovnog tipa goveda

800.000.000 litara mleka kod mlečnog tipa goveda

1.920.000.000 litara mleka ukupno godišnje

Projektovana proizvodnja mleka izražena po stanovniku iznosi 263 litara godišnje², odnosno po hektaru oraničnih površina 640 litara godišnje.

Iz sadašnje govedarske proizvodnje na farmama moguće je obezbediti samo 9.000-10.000 priplodnih junica (mlečnih rasa).

MODEL PROIZVODNJE MESA OD TOVNIH RASA

U modelu se polazi od 400.000 grla tovnih rasa. Prosečna steonost da dostigne 80%, što obezbeđuje 320.000 teladi od čega 160.000 muških i 160.000 ženskih teladi.

Godišnji remont je 20% što iznosi 80.000 grla, i još 50.000 za odgoj junica za tržište (do sada su više puta stizali zahtevi iz Ruske Federacije za uvoz priplodnih junica).

Time se obezbeđuje:

160.000 muških grla za tov, što sa 30.000 ženskih grla daje ***ukupno 190.000 grla toвне rase za tov***. Za odgoj junica ostaje ukupno 130.000 grla (80.000+50.000 grla).

Godišnje za klanje ostaje ***i 80.000 izlučenih grla***.

Proizvodnja mesa

190.000 X 480 kilograma (prirast) = 91.200 mesa

Meso za domaću potrošnju i izvoz (tovne rase)

91.200 X 30% (randman)³ = 27.360 tona čistog mesa

¹ Sadašnje stanje obeleženih grla krava i steonih junica iznosi 560.831 (procene su da je broj junica oko 50.000 grla)

² Aktuelna proizvodnja kravljeg mleka po stanovniku iznosi 208 litara, odnosno po hektaru oraničnih površina 459 litara

Izvozna kvota za plasman na tržište EU iznosi 8.700 tona⁴.

Sadašnje brojno stanje plotkinja (krava) tovne rase treba uvećati za 100.000 grla. Iz domaće proizvodnje može se obezbediti do 5.000 grla (trenutno), a u perspektivi uz stimulacije za odgoj junica 130.000 grla. **Mora se intervenisati uvozom najmanje 20.000 grla.**

MODEL PROIZVODNJE MESA OD MLEČNIH RASA

U modelu se polazi od 200.000 grla mlečnih krava. Prosečna steonost iznosi 80%, što obezbeđuje 160.000 teladi od čega 80.000 muških i 80.000 ženskih teladi.

Godišnji remont je 20% što iznosi 40.000 grla, za odgoj junica 20.000 grla, što obezbeđuje za tržište ukupno 60.000 grla.

Time se obezbeđuje:

80.000 muških grla za tov, što sa 20.000 ženskih grla daje **ukupno 100.000 grla mlečne rase za tov.**

Proizvodnja mesa

100.000 X 4500 kilograma (prirast) = 45.000 mesa

45.000 X 25% (randman) = 11.250 tona čistog mesa

Goveđe i juneće meso - ukupno za domaće tržište:

Tovne rase (simentalac) 18.660 tona (27.360 tona – 8.700 tona)

Juneće meso mlečnih krava 11.250 tona

Meso izlučenih krava simentalsake rase: 6.770 tona

80.000 X 550 kilograma (prirast) sa randmanom od 35%

Meso izlučenih krava mlečnih rasa: 4.000 tona

40.000 X 500 kilograma (prirast) sa randmanom od 20%

Ukupna proizvodnja mesa za domaće tržište 40.680 tona⁵

Ukupna proizvodnja mesa, bez iznutrica, obezbeđuje domaću potrošnju od 5,6 kilograma po stanovniku, što je za 1,6 kilograma više od sadašnje potrošnje Istovremeno,

³ Nizak randman računat kao da je obrada „milanskog reza“.

⁴ Srbija treba da se ponovo orijantiše na proizvodnju junećeg mesa – baby beef i da od te proizvodnje stvara svoj brend po čemu je bila poznata tokom osamdesetih godina prošlog veka. Osnovna prednost za to je što u Srbiji nema genetski modifikovane hrane u proizvodnji junećeg mesa.

⁵ Proizvodnja za domaće tržište objektivno je veća jer se ne radi obrada kao za izvoz.

ukupna proizvodnja mesa, zajedno sa planiranim izvozom u EU (8.700 tona), izražena po hektaru oraničnih površina iznosi 14,96 kilograma.

Imajući u vidu da su veliki potencijali u obimnoj proizvodnji kabaste stočne hrane, silaže, krmnog bilja sa oranica i prostranih livada i pašnjaka, što daje mogućnost za sklapanje aranžmana za uvoz teladi (muških), od 30.000-50.000 grla, za tov namenjen za strane kupce, čime bi mogla da se obezbedi proizvodnja od 14.400-24.000 tona žive mere junadi⁶.

MODEL TOVA JUNADI

Registrovano porodično gazdinstvo obezbeđuje:

- objekat
- radnu snagu
- energiju i vodu
- kabastu stočnu hranu

Organizator – klanica, izvoznik, maloprodaja, zemljoradnička zadruga:

- kredit
- tele
- koncentrat
- veterinarske usluge
- osiguranje
- transport

Registrovanom porodičnom gazdinstvu se priznaje:

- tehnološka norma hrane, koncentrata
- 5% vrednosti prirasta
- sve ostale uštede

Prikazani model je duži niz godina proveravan u praksi i kao rezultat, Srbija je imala u tovu 250.000 junadi tokom osamdesetih godina prošlog veka.

Podsticajnim sredstvima dati model organizovanog tova treba stimulisati diferencijalno, za predtov i završni tov.

⁶ U 2003. Godini bio je dogovoren aranžman o uvozu teladi za tov iz Bavarske, radi završnog tova za tržište Nemačke. Evropa danas ima deficit od najmanje 600.000 junećeg mesa.

Potencijalni kapaciteti za smeštaj stoke

	Sadašnje stanje broj grla	Raspoloživi kapaciteti broj grla	Kapaciteti
PKB-korporacija a.d. Beograd	--	3.000	sopstveni
PKB IMES doo Padinska skela	--	3.000	sopstveni
Stokopromet	1.200	2.000	kod seljaka
Suvobor	-	2.000	kod seljaka
Stočar - Ub	2.500	3.000	kod seljaka
Kotlenik	4.000	5-6.000	kod seljaka
Simipleks	1.100	3.500	sopstveni
Stokoimpeks	400	3.000	kod seljaka
ZZ Valjevo	1.500	2.000	kod seljaka
Delta agrar	--	10.000	sopstveni
Crmnica	700	700	sopstveni
Lutra	1.000	4.000	kombinovano
Institut Zemun polje	5.000	500	sopstveni
Zemljoradničke zadruge	--	25.000	kod seljaka
Hrastovača	2.000	2.000	--
UKUPNO	14.700	70.000	

Izvor: Privredna komora Srbije

Ovako organizovana proizvodnja (tov) junadi, koja bi se dominantno odvijala na registrovanim porodičnim gazdinstvima ima višestruki značaj za razvoj poljoprivrede i sela, pre svega za razvoj organske poljoprivrede. Posebno se pruža i mogućnost da se kod većih proizvođača koristi biogas, što dodatno stvara uslove za razvoj plasteničke i stakleničke proizvodnje povrća, odgoj prasadi i proizvodnju električne struje. Tov junadi na registrovanim porodičnim gazdinstvima pruža mogućnost da se na pašnjačkim površinama i na pustarama u Vojvodini organizuje tzv. "držanje rezervi u živom", što značajno smanjuje troškove, Republičke direkciji za reserve, a istovremeno predstavlja značajnu sigurnost i stabilnost na tržištu. Ovakav oblik stvaranja rezervi već je bio organizovan u ranijem period I pokazao se je kao uspešan.

PŠENICA U SRBIJI U 2011. GODINI

U 2010. godini u Srbiji je posejano 480.013 ha pšenice. Od te površine oko 15.000 ha je pod semenskom pšenicom i uz nadprosečan rod od 4 t/ha može se obezbediti oko 60.000 tona doradenog (sertifikovanog) semena za jesenju setvu 2011. godine. Ovom količinom semena se može zasejati, sa setvenom normom od 250 kg/ha, maksimalno 250.000 ha. Što nije ni polovina ukoliko su nam ambicije da posejemo 600.000 ha⁷.

Tabela 1.

Požnjevene površine pod pšenicom u hektarima, ukupan rod u tonama i prosečan prinos u tonama po hektaru u periodu 1998-2011. godine

	REPUBLIKA SRBIJA			CENTRALNA SRBIJA			AP VOJVODINA		
	Požnjevene površine u ha	Ukupan rod u t	t/ha	Požnjevene površine u ha	Ukupan rod u t	t/ha	Požnjevene površine u ha	Ukupan rod u t	t/ha
1998-99	707.370	2.680.280	3,79	340.757	1.150.474	3,38	366.613	1.529.806	4,17
1999-00	616.816	2.030.746	3,29	301.205	886.950	2,95	315.611	1.143.796	3,62
2000-01	651.197	1.924.385	2,96	317.704	800.623	2,52	333.493	1.123.762	3,37
2001-02	691.377	2.529.934	3,66	331.132	1.064.429	3,22	360.245	1.465.505	4,07
2002-03	693.823	2.240.181	3,23	324.160	968.127	2,99	369.663	1.272.055	3,44
2003-04	611.633	1.364.787	2,23	295.365	636.222	2,15	316.268	728.565	2,30
2004-05	636.289	2.758.017	4,33	310.106	1.194.627	3,85	326.183	1.563.390	4,79
2005-06	563.269	2.007.060	3,56	284.114	903.278	3,18	279.155	1.103.782	3,95
2006-07	539.813	1.875.335	3,47	265.881	782.587	2,94	273.932	1.027.748	3,99
2007-08	559.257	1.863.811	3,33	267.779	751.928	2,81	291.478	1.111.883	3,81
2008-09	565.990	2.131.452	3,77	264.341	943.517	3,55	301.649	1.187.935	4,53
2009-10	488.943	1.651.249	3,38	240.960	727.457	3,02	247.983	923.792	3,73
2010-11	480.013*	--	--	244.267	--	--	235.746	--	--
Prosek 1998-2008.	621.530	2.127.817	3,42	300.231	916.615	3,05	321.299	1.205.293	3,82

Za 2010-11. godinu prikazane su setvene površine

Izvor: RZS

U ovom trenutku, realno gledano, nemoguće je u jesen posejati svih 600.000 ha sertifikovanim semenom. U svetu je malo zemalja koje u potpunosti koriste sertifikovano seme (svuda se najčešće štedi na semenu) jedan primer je Hrvatska gde je upotreba sertifikovanog semena 100%. S druge strane, uglavnom u centralnom i južnom delu Srbije, gde se pšenica gaji na malim usitnjenim površinama a njen rod se utroši naturalno za stočnu hranu, seljaci tradicionalno koriste sopstveno seme bar 3 godine. U svetu se procenat korišćenja sertifikovanog semena kreće od 20% (u zemljama u razvoju) do 80% (u razvijenim zemljama).

Ono što je realno za setvu u jesen 2011. godine je da se postavi cilj da 350.000 ha pšenice bude posejano sertifikovanim semenom, što je oko 60%, ako se ostvari setva na 600.000 ha. To bi obezbedilo i veći rod i znatno bolje hlebo-pekarske kvalitete, što bi bila kompenzacija za ulaganje u setvu sertifikovanog semena.

⁷ Iz priložene tabele se vidi da je oko 600.000 hektara prosečna površina u periodu od trinaest godina. Najniža zasejana površina je upravo u 2010-2011. godini.

Razlika potrebnog sortnog semena za još 100.000 hektara (do 350.000 hektara) bi mogla da se obezbedi aprobacijom merkantilne pšenice.

Zato je potrebno da oko 7.000-8.000 ha merkantilne pšenice aprobara u toku vegetacije kao semenska pšenica. Odabiranje merkantilnih parcela bi radile stručne službe Ministarstva za poljoprivredu uz kontrolu i verifikaciju stručnjaka iz Instituta za ratarstvo i povrtarstvo (jer to je nacionalni Institut). Parcele u ovu svrhu bi trebalo da se odabiraju u tradicionalnim žitnim regionima gde je nivo agrotehnike visok i gde su i prinosi visoki, kod registrovanih proizvođača semena. Od ustanovljavanja i verifikovanja na ovim parcelama treba primenjivati sve agrotehničke mere kao i na parcelam gde se nalazi semenska proizvodnja.

Na ovaj način bi se obezbedilo još oko 22.000 do 23.000 ha semenske pšenicea čime bi se omogućilo sertifikovano seme za oko 350.000 ha.

Predlog

Onos cena merkantilne i semenske pšenice u svetu se kraće 1:1,7 do 1:2,5. S obzirom na trenutnu situaciju i težnju da se zaseje što veća površina sertifikovanim smenom ovaj odnos kod nas bi trebao da bude za ovu godinu oko 1:1,5.

Nerealno je očekivati da će sadašnja visoka cena pšenice koja se kreće između 28-30 din/kg ostati i u vreme žetve. Ovo sve upućuje da bi cena semenske pšenice mogala da bude oko 40 din/kg. Ovu cenu treba ponuditi Institutu i platiti avans.

Proizvođačima semena bi bilo dobro isplatiti avansno 50% pre žetve da seme ne bi završilo u mlinovima (što se dešavalo često, jer su pare od pšenice prve koje dolaze proizvođaču), a preostali 50% u vreme do naredne setve. Na ovaj način bi se za rezerve obezbedilo 127.500 tona merkantilne pšenice, što je jedan ipo mesečne potrošnje.

Da bi se obezbedio i viši nivo agrotehnike, što je uslov za viši i stabilniji prinos od sadašnjeg, potrebno je obezbediti osnovno đubrivo pod povoljnim uslovima. S obzirom na ograničena sredstva u agrarnom budžetu, treba ponuditi mlinskoj i pekarskoj industriji, da se zaduže kod banaka i regresirati kamatu. Mlinari treba da menjaju đubrivo za pšenicu u paritetu 1:1,5 i na taj način bi obezbedili značajne količine merkantilne pšenice za svoje potrebe.

Na ovakav način bi se svakako podigla proizvodnja pšenice na jedan viši nivo, kvalitet pšenice i krajnjih proizvoda od zrna bi bili znatno bolji, država bi imala prehrambenu sigurnost u najvažijem elementu ishrane (hleb), u dobrim godinama bi se ostvarili i znatni viškove koji bi se mogli direktno ili preko brašna realizovati u stranim zemljama.

UNAPREĐENJE PROIZVODNJE VOĆA I VINOVE LOZE

Proizvodnja voća i vinove loze predstavlja radno intenzivnu i unosnu granu poljoprivredne proizvodnje. Međutim, unapređenje ove proizvodnje, pa time i izvoznih šansi zemlje, moguće je postići jedino podizanjem modernih zasada i uvođenjem savremenog sortimenta. Ulaganja u ovu proizvodnju direktno doprinose razvoju ruralnih područja, kao i ostanku mladih u njima. **Podrška za podizanje višegodišnjih zasada predviđena je kroz podsticaje za: kupovinu sadnica, rigolovanje i postavljanje naslona za vinograde i voćnjake pojedinih voćnih vrsta, ali i za eradikaciju već zaraženih voćnjaka i vinograda.**

Za tu namenu u 2011. godini potrebno je izdvojiti sredstva za podizanje 1.000 hektara voćnjaka i 1.000 vinograda

U vinogradarstvu je izvršena rejonizacija, obezbeđene su dovoljne količine sertifikovanog bezvirusnog sadnog materijala (podignuti su bazni rasadnici podloga i najznačajnijih sorti i klonovi vinskih sorti i obezbeđena je proizvodnja osnovnog sadnog materijala.

Istovremeno, zbog zakonskih promena, zahteva domaćih proizvođača voća i grožđa za sertifikovanim sadnim materijalom, kao i povećanom tražnjom sertifikovanih sadnica od strane evropskog i svetskog tržišta, nameće se potreba za proizvodnjom predosnovnog, osnovnog i sertifikovanog bezvirusnog sadnog materijala u voćarstvu i zato je potrebno obezbediti određene subvencije naučno istraživačkim organizacijama i rasadničarima.

PROMET ZEMLJIŠTA

Na osnovu Sporazuma o Stabilizaciji i pridruživanju - SSP, po stupanju na snagu ovog sporazuma Srbija će dopusti državljanima država članica Evropske unije da stiču svojinu nad nepokretnostima u Srbiji, uz potpunu i celishodnu primenu postojećih postupaka. U periodu od četiri godine od stupanja na snagu ovog sporazuma Srbija će postepeno usklađivati svoje zakonodavstvo koje se odnosi na sticanje svojine nad nepokretnostima u Srbiji kako bi državljanima članica Evropske unije osigurala isti tretman kao i svojim državljanima.

Ovo je član 63 SSP-a, poglavlje IV – tekuća plaćanja i kretanje kapitala. Poljoprivredno zemljište se tretira kao nepokretnost, tako da se navedeni član odnosi i na zemljište.

Ovo pitanje nije predmet Prelaznog trgovinskog sporazuma između Srbije i EU koji je sada na snazi. SSP u potpunosti stupa na snagu nakon ratifikacije u parlamentima svih država članica EU, tako da tranzicioni period od 4 godine teče od početka pune primene SSP-a. Do sada je 17 zemalja EU ratifikovalo SSP.

Treba napomenuti da su Hrvati potpisali obavezu da tek 15 godina pošto steknu status kandidata odluče da li će dozvoliti prodaju poljoprivrednog zemljišta strancima. Danska, kao najrazvijenija agrarna zemlja, dozvoljava ovakve kupovine, ali kupac prethodno mora dve godine da živi u Danskoj, da bude rezident.

Potrebno je pokrenuti postupak da se navedena obaveza izmeni.